

۱۸ آغوز ۱۹۱۸

صافی : ۵۳

اوجنجهی جلد

تکی محبوس

شپه یور : قومانداری باغرا باغرا سوله یور ... اوکا کولورلر ، فقط او ایتمه یورکه ، زبرا دوشی آکلاندنی آدلردن چوقا اوزاقلده بولونیور، روسی اوراده ، باغلارلرک اونه سنده ، قاتی ایچمنش اولان او ملور باقرده ، برکون قدرتنک و غزمکنک حارلی بر آتشی کی پارلاش اولدنی اوطور باقرده ، حیانتک بر معناسی وارمنش صانی اوی برده ... شمدی ده حالا او آتشد ایصیتی ایچون ، اونی وار قوتیه اوفله یور ، کورولکلر ...!

— عسکر ! دغه اول ! سیندک بزی !

اونی بوسوزلره میخانه جنیک چیرایی قوغور ... میغوتوفده آباغه قالیپوره تخت باغای دوشمه مک اوستده شمله ملور قوردا تا طوقورداتا ، صاوشوب کیدیور . یورکه حالا خاظرلره چاریور ... بر قلقلرک دکاتده ، صوبانک آرقه سنده ، بر کوشده باشیور .

اوه دوتجه بودر ، بوغوجی ، فقط صیجای زاویه نک ایچمه طیرمانیور : شاید حکایه سی نقله موقی اولاماشه :

— ایلسلر ! دیکلمیدیلر ...! فقط خایبر ، دیکلمه زلر ...! ایلسلر ...!

دیبه کندی کندنه خوموردانیور .

مترجمی : روشن اشرفی

ما قییم غورکی

فکر خجانی

حربده فرانسه

« اوتوقراسی » نك ضررلری

« الی سنه صوکر ، صبری عللر ، داغلر کی بیغلان وثیفه لری بر برد تدقیق ایدوبده فرانسه نك حرب اثناسنده کی حکومتی یازمغه موقی اولدقلری زمان ، بونده شمدی ده قدر هیچ یازلماشن سیاسی پیسولوزی کتبیا ک افشاده لی عصر نری بولاجلردر .» دوقور کوستاو لوبون ، اولکی نسخه مده بحث ایدیکیز ، « حرب ایلک تیجه لری ، مللرک روسی تحولاتی » عنوانی اثرینک فرانسه اداره حکومتنه حصر ایندیکي فصله بو جله ایله باشلیور . بر الحقیقه بو حریبه عقابن زیاده حسله ایش کورن ، درلو درلو تأثیرلر آلتنده ، اثر تیغله اینجده حکومتلر ده کیشدرن ، میوئلر جس این فرانسه نك حقیق حالی بر فرانسه عالک جدی بر کنایه اوتوقوق مک صراف و یک غریب اولویور . بزم ایچون بوسراف آرتدیران برشی دها وار : بده شکایت ایدیلن هان بوتون حارلرک عیننه فرانسه تصادف ایدیور . بده کی بولسقلر ، اعشاه اداره لری نك بده کی حالری اوراده ده کورولویور ؛ اوراده ده کوچوک مأمورلر ، کوچک ضابطلر بویوک سوه استعماللر پایبور ، آسم کسپلیور . اوراده ده

حرب زنکیلری شاتولری صانیلر آلویور ، یکی تورمه لر دن بر یکی کبار عالی تشکیل ایدیورلر . لوبون ، او زمان حکومتی اداره ایدن آدمارلر حسن نیتندن ، بلکه آلداندلر قندن بحث ایندکدن صوکر ا دیورکه : « هیچ بر دوردده مختلف حکومت طرز لری نك قییم شیمیدیکندن فضلا تقدیر وتجربه ایدیلر : شخص ، ریشو الخ اصوللری نك هیسی کوردلر . عسکری و ملکی اوتوقراسی نك قانده ویا ضررلری بوگونکندن فضلا بر صراحتله کورولمشر . بر دیکتاتور حکومتنک تشکیل ، اورتادن قانسی ده تدقیق ایدیلر بیلر . ده موقراسیلر ، فاعلر لریه اوتوقور . سیلر ده چاره آدرلر . فقط حرب برکده دها اثبات ایندکدرکه اوتوقراسی (نك بر آدامک اداره سی) بر خابلد . اوتوقور ، ایلده کی اقتدارلری بیکارجه معینته نودیمه عبور اولور . بو معنی کندیلری غیر مسئول عد ایندکدرن آز زمان طر فده غیر قابل تحمل مستبدلر صیراسه گیرلر . »

لوبون فرانسه نك باشنه کلن بوتون فاعلرک منشائی اوتوقراسیده ، یعنی اداره حکومتک ، مختلف دائره و نظائر نك ، بویوک ایشلرک یالکز بر کیشی ایلده اولویونمشنده بولویور .

حرب اعلان ایدیلر ایدیلر ، فرانسه ده بر اتحال باش کوستردی ، بر قاچ کون اینجده اچایی حیات کسپلیدی . منافعه ، صنایع ، تجارت هرشی دوردی ، باقلر ، فابریقه لر قایلدی . ملی مجلسلر قایلدیغدن اداره حکومت وکلا مجلسلرک ایلده قالدی . بونلر غایت مترده ، بر تدبیر اخذ تیغله غیر مقتدر قالدیلر . ایلک هزیمتنه صوکر چکیلدیلر .

یکی قایینه نك وظیفه سی غایت مشکلدی . او زمانه قدر حریبه نظارتی ، ارکان حریبه هیچ حاضرلر نامشدی . مهمات بوقدی . فرانسه یی قورتاران خصوصی فابریقه لرک اعمالاتی اولشدر .

حربک بو ایلک دوره سنده حکومت هان هان استبداده صایدی . ناظرلردن هربری برقرار و بریدورلر قایینه بوقراری تصدیقله اکثفا ایدیورلر ، قوترویلن آزاده تامبله اوتوقورات بر حکومت تشکیل ایددی . هر ناظر کنددی دائره سنده حاکمیدی . شورای دولتی بیله استعراج اینجدن ، قرارلر بر چوق تجاری ، صناعی ، ملکی ، مالی ، اداری قانونلر ایچمه باشلادیلر . بو قرارلر او قدر غله ایلله یاپلشدی کی ، محذوری کورولدی کده دیکشدرلرک لزوم حاصل اولوبوردی . بو یکی حکومت هیچ بر طرفندن اعتراض کورمیدوردی ؛ چونکه میوئان قایلدی . شدتلی بر سانسور ، غزته نك آغزنی آجدرمیدوردی . حکومت کیت کیده مستبدانه برطور آلدی ، هر درلو حقوق اکتساب ایددی : جانی نه ایسترسه ، اشیا ، اوتوموبیل ، شانو ، اوتیل ، مغازه الخ ... هر شیشه وضع ید ایدیوردی . ناظرلرک ارزولردن باشقه برحدود بوقدی .

ایینه اوزمان بو اوتوقراسی نك محذورلری کورولکده باشلادی . ناظرلرک مطلق اقتدارلری یلواش یلواش

معینلرته کیدی . بو کوچوک اوتوقورلر دها چیرکین برحال آلمغه باشلادیلر . جابرنده اومیلوسندن باشقه بر شیشه بیتمهش ، خاندن باشقه بر یرده یانامش اولان بو کوچوک مأمورلر ، اک کوچوک بهانه لرله پارلاق اوتوموبیللری ، عتشم اولری آلمغه باشلادیلر . حقیقت حالده بونلری کندیلری قوللانیورلردی . اهالیله قارشیده نوق آلداده خشین ، تربیه سزجه معامله یلر باشلادیلر .

بو اوتوقراسی نك مضرلری اوقدر بو بودی که اداره حکومتده اصلاحات اجرایی ضروری کورونمکده باشلادی . ناظرلر بر طایف قرارلرله بوتون اچایی حیاتی رخنه دار ایندکدن صوکره ، عسکری مأمورلر بر چوق صنایعه ، بالخاصه اوتالره وضع ید اتمکده باشلادیلر . لوبون ، ایلده کی شاهد اولدنی شوقوتیه آکلانیور : « بوردو جوازنده بر دکر جماعته عادی برچاوش ، نصله باش اولش و کندیسبله عالک سنانک اقامتی ایچون بر اوتاک بایویونه وکرکک ایچونده اوتلک اوتوموبیلنه وضعم ایندکدن صوکرده جوار اوتالری ده ، یارلی عسکر قویق بهانه سیله قایمقی ایستوردی . جابله ک عسکری خسته خاتله بوم بوشدی . اوزمان اوراده اوطورلر بوردیم . پارسنده نظارته تلفونه خبر ویردم . فقط ناظرلرک امرینه بوقدر اوزاقدن یک اطاعت ایدیوردی ؛ بوسرخی اویج دمه تیکرار ایددی ، و بوچاوشی حایه ایدن آمری عزل ایددی . بو چاوش غایت نفوذلی فاعلرک صومولر طرفندن حایه ایدیلکندن ، ملکتی صومغه دوام ایدیوردی . نهایت ، بوتون ایلانک برندن شکایت اوزرینه حکومت طرد اتمکده مجبور اولدی . فقط بونک ایچونده بر جبراکل اوریاه قدر بالذات کلوب مسئله یی حل اتمی لازم کلدی . » بو یکی حالاره هر طرفده تصادف ایدیوردی .

میوئل « بروس » بر راپورنده دیورکه : « صوکر کورلده ، استیلا ایدیلن ولایتلر مژدن برنه کیتدم ، ملکیه مأمورلری زراعت ایشلرکی مکمل صورنده تشکیل ایشلردی . عسکری اداره بوتشکیلا نه وضع ید اتمک ایستدی . وبالطبع اولر بر مقش عومی تعین ایددی . فقط بر مقش عمومی تعین ایدیلجه درحال برده معاون تعین ایدیلر . بومیلون صوکرده ضابط نامزدلری ، عسکرلر بوجوقده اوتوموبیل کلیر . اوزماندن بری ایشلر بوردیور ؛ اوکونه قدر مکمل برصورنده ایشلرک زراعت تشکیلاتی شمدی یوز اوستو قاشلدر .

بحریه نظارته کیرسه ک ، احتیاط سزجه سته اتخاذ ایدیلش تدبیرلرک نقلیه بدلاتنده فوق العاده بر ترغه سبب اولدنی کوروزور . فیومرک یاریسندن فضلا سی قوللانیماز برحاله قوتولش ، بوده فرانسه بوجه سته ۱ میلیارد یافین مال اولویور ، جوالین مسئول اولان مأمورلر تجزیه ایدیلدی ؛ فرانسه بوتون دولای هرسته ۳۰ میلیون نادیسه عبور اولجقدر .

دیگر نظارلری دولایشرسق هپسند عینی سوه استعماللری کوروزور ؛ هر برده وار . »

پارسله داخل اولوبني حالده پوتون بيله داترله ده
عبي حال . مبعوث بر مقام مثالر ذكر ايديلور :
برطاق مامورلر سوي دوت ليك فرائق معاشرينه
« ۴۱۰۰ » فرائق ضم پايديرمشلر . ۴۱۰۰ : فرائق
كابلر قفله اولورق ۲۴۱۵ فرائق آيلورلمش .
زاپورلر شو سوزلر پيتيريلور : « كورولوروك ،
هر ويا بيله امور مالايسى ، عموي مالايه
ايشلري قدر فنا شرائط داخلنده اداره ايديلور ،
فرانسه غايت ايني تشكيل ايدلش برشي وار ، اوده
عموي مسئوليتلرلك . »

ديكر بر مبعوث ، عسلك ۱۰ مارت ۱۹۱۶
جلسه سنده جبري نك بولسز فرائق كوستريلوردي .
وضيد ايدلش بر جوق واپورلر ، هيچ استعمال ايدلش
هغه لرحه لئانلارده قايور ، حالوكه ديكر طرفدن
واپورسز قلدن شكات ايديلوردي . برطاق واپورلر
سوارلر ضابطلر نيك نظارتي آلتنده بوكليتيلور و بوك
آبارلرلر او قدر فنا تقسيم ايديلوروك بولده بوك تكرار
بوشالتي ايجاب ايديلور ، بر جوق واپورلرده اسكلدن
اسكله كوندوريلور ، نه يايه جني كيسه بيلور .
قاريشقلر ، رذالتر عموي بر حال آيلوردي . سوي
استعماللر دن بر قسئي ، سوكره لري مبعوثلر طرفدن
اورتايه قوبيله . قنطرجوئي اهالي نك جهوي قايدي .
مثلا ۱۲۰.۰۰۰ فرائق قينته نك طيارلر حكومه
۳۰.۰۰۰ فرانك آلتدي ، متوسطه باره قاندارلدي .
اسراف حذغايي بولدي . اولور اواز ايشلر بيلكرجه
فرائق تخميص ايديلوردي .

كوستا لويون ديوروك : « بر اوتوقراسي اداره سي ،
دوشمه دن اول ، افراطه واربر ، واساس سقوطي
حاضرليانده بو افراطلر . » اوتوقرلر ، هر شيشي
الزنده نلن ايدلرلر ، كنديلري هر شيشه مقتدر فرض
ايدلرلر . حتي اجنابي ، اقتصادي قانلرلك بيله ، مستبد
اداره لري آلتنده ده كيسه بيله چكنه ايتانلرلر . حالوكه
حاضره لري اداره ايدن بر طابق قانلرلر واردرك
ناده لرك بكدركيه قارشئ مناسبلر دن دوغار و بو
نصبلرلر افاده ايدر . بوي بيله من اداره آداملري ،
ملكلك اقتصادي يانده شخص قاردارلرله ، ارزولرله
اداره اتمك هوسنه دوشديلر . غذا موادنه نرخ
وضع ايدتيلر . بونك نتيجه سي اولورق ياشايو بونون
اوران دن چيكليدي ، يا خوفي تانلرلر نوق العاد بويكسلي .
بوقرلرلك سوك نتيجه سي ده تجارتي ، صنابي ابطال
اتمك اولدي . هيچ شبيهه ستمخلفاسا بر حال آلمش اولان
بويوك ، كوچوك مامور ، عسكراستيدادي هر درلو
تضييق كي چوق دوام ايدمزد . نتيك فرانسه ده ده
چوق سورمه دي ، ايكي درلو واسطه ايله بونك
اوكل آلتدي .

برنجي واسطه مبعوثان انجمنلرلر . ايكنجيسي
ناظرلرلك تشكيل ايتديكي مستبد اوتوقراسي يرته ،
اعضاي ايكي قات فاضله ، بوتون فرقه ممللري عمنوي
يكي بر هيت وكلا اقامه اتمك . كوستا لويون بو
سورته ايلك اولورق تشكيل ايدن (بريان) قاييه سي
چوق ملح ايديلور .

ايلك صفحه ده مبعوثان كوميسيونلري پاك ايتي
بر رول ايتادي . بالخاصه عسكري انجمن حركت
نتيجلري اوزرته اجرائي تأخير ايله چك درجه ده مهم
مداخله ليله حربه نك عطالتي قيردي .
مثلا آغبر بطارلرلر اعانلدن اوزمانه قنطار جتاپ
ايديلوردي ، اوبوس اعانلارده محدوددي . عسكري
انجمنلر بونك اوكل اتمشدر .
سانسورده مطبوعاتي سكونه مجبور ايتديكندن ،
مبعوثان كوميسيونلري حربه ائاشنده حكومتك يكانه
هرشدي ، ايقاظلجيسي اولشلردر . بونجمنلر سايه سنده
بر جوق خرسزقلر ، سوه استعماللر ميدانه چيقارلش ،
بر جوق بولسزقلرلك اوكل ائتمشدر . بر جوق مبعوثلر
احوال قيندن تدقيق ايدوب ، بالذات كورمك ايشون
جهه لرك مختلف قسملرله كنديلر ، ايله ، اعاشه سون
استعماللرني تحقيق ايتديلر . بو آنكه نك نتيجه سنده
مجلسده قاييه دن ايشاحات ايستينلدي و بر جوق
اعاشه مامورلري ، متعادلر عزل اولوندي . اكر بو
كوميسيونلر اولماسلدي عسكرا بر جوق قيشلري
البسه سز كچيره چكدي .

« بو مثالر كوستريلوروك - ده فاضله طويلا نه
بيلير - بارلمتو اصولي نه قدر فنا اولورسه اولسون ،
اوتوقراسي نك ضروري بر مصاحيدر . »
كورولوروك كوستا لويون فرانسه ده حصوله كمن
بوتون اداري بولسزقلرلك سببي اوتوقراسيده ، بر
ناظرلك و مامورلرلك لزوم دن فاضله صلاحيت الهه
ايدلرلك قلته كئي يايتمشدر ، وكت كيده بوجدودسز
صلاحيتك مسئوليتي اوليان كوچوك مامورلرده
سرايت ايدلرلك ملكلنده آتارشي حصوله كيتيرمشنده
بوليور .

بو حاللري عينا كنديزه تطبيق ايدلرله ، زده ده
عيني مؤثرلك عيني اثرلري وجوده كيتيركاري ، و
عيني تداعي چاره لري تطبيق لزومني آكلارز .

نجم الدين صاده

يكي كتابلر

دين وحيات

« مؤلي : اساعيل حق »

— جميت كيتبخاناسي ، استانبول ۱۳۳۴

صوك بر ايكي سته نظرفنده محررلر عمنوي ،
فوتغراسيلر عمنوي يك چوق مشغول ايدن مسئله لردن
بردي دين مسئله سدر ، بوكا اكثريا برده اخلاق
علاوه ايديلور . اي حيازتك ايلي صميمي قسملرله
تاس ايدن بويوك ايلي مسئله يه ، عمل وعاميانه
نظارتياله هر كوئي مطبوعاته بيله تصادف ايدلديكي
اولور . يكي مجموعه دين ايله اخلاق لك اهميتلر
صفحه لري شمد يوقندر ايجه تدقيق ايدلدي .
دارالفنونك ، تعليم و تربيه جيتيك الح . فوتغراس
سالونلر ده موضوعلر ايتيديلدي . آرز چوق هر كس

اخلاق بقاياسندن ، دينك صارصايباسندن قوروقور ،
شكات ايديلور ، فكرلر ، بومؤسه لرك آلميني
استغناي قين ايدمه ممكن متوله برانديشه ايله كنددي
كنديلرته بر ايضاح بوي آرايلور .

بونك انچوندر كه اساعيل حق بونك كئناي زماننده
يتيش بر اثردر . بونجمرالرك اكه زياته مكتبلرده ،
مكتبدن چيقان كنجلرده كورولديكي انچون ، دارالفنون
تربيه مدرسس بومؤسه اطرافنده يازاچي شيلر هر حالده
حالي اولاجقدي . بودوشونجه سنده آلاماغاق .
ياتكر ، شوني اعتراف ايدمه كي ، كئناي ايله آلدنيم
زمان ، اساعيل حق بونك دن ايله حيات مسئله سي ،
دها دغورسي كنددي تعميرنه « ديني حيات ،
حياتي دين » مسئله سي قرق سكر كوچوك صحيفه
نعل صيفيشديره ييلايكته حيرت ايتدم . باصحوص
چيميله دينك مناسبلرته ، دينك منشأه داتر يندرله
كوردم ... فقط اثرلك اوافلاني فكرلرك عموي
وضوحه حلل كيتيرمديكي كي ، مسئله نك اطرافنه
طويلا نك باشليجه دوشونجه لره تاس ايتمشنده مانع
اولامش .

اساعيل حق يكه ده بورسالي ، حياتله ، مملدك
حياتيله تاسندن آلميني شيله ، انديشلرلر اوزرته
يازديني اعتراف ايديلور ، هر هرده ، مكتبلرده ،
معيبدلرده ، خلك روحنده ، متفكرلر روحنده بر
« ديني بزمان » كورويور و « بوتون بونرك نتيجه سي
ديشزلك اولور . كرك خلقة و متفكرلرده ، كركه
مكتبلرده و معيبدلرده ديني سقوط برطاق معنوي ضرور
دوغوريلور . ازجمله اخلاقده ، ذوقده ، فلسفه ده اخلاص
اولور . معنوي وقدي سربمايلر افس اولور .
فرلر خود بيله شير ، متفقدن باشه برشي دوشونه من
اولور . ديني بيلجه ، ملي وحدتك ، هم برعالمه بيلقياش
اولور . اوزمان خلق ايله متفكرلرلك آراسي آجيلور .
عيني زمانده بوتون مسلكلرده ، مؤسه لره بوتيازام
بوغناش كورولور . بيمارلك اغراضي ، نتيجه لري
بونلر . بونك چاره سي نه ؟ مؤلف ديشزلك ،
مادايچيلرك ، قنلديچيلرك ، كنددي بونرك مقورمسي
داغا خارچنده ، اجني دينلرنده ، حايئرلرله آرايلرلك
نكرچيلرك يني ، « دين حياتك معصلي دكلدره عتفك
فكرك موضوعدر » ديه نرك ، فلسفه چيلرك ، حسي
آدملرك ، مننه برسترك ، تاويلچيلرك بو بحرانه عايد
فكرلرني بشر اوتر سطرله كوتردكمن سوكره ،
كافي بويور . « بيمارلك ازاله سي بونك بو ضعيف
ومتعاض جريالر خارچنده كيتش وقدرتلي بر
جريانده آرام لازمدر » ديور . چونكه « نه كئنايه
حرفي حرفه مربوط اولانلرك اداسي ، نه ده حياتي
كتابدن چيقارلرك اجتهادي ديني حياتي قورتارا .
بيله چك قدرنده دكلدر » بوقوتلي جريانده اجتهاددر .
اجتهادي « صاخ ايلي كئنايه ، صول ايله نه ده حيات
قوارق بو ايجي عسركر وجداننده ياراندني ايئي
اطرافنه نشر ايدر » اجتهادچيلر يكي نكلمچيلر حياتي
دينه ، ديني حيات صوقارلر . اولره كوره دين
عرف قبول ايدر . « عرف برمنجه معروف ومقبول
اولان قينلر ديمكدر » .